

فصل دوم:

میدان الکتریکی

آنچه در این فصل می خوانیم :

(۱) تعریف میدان الکتریکی و محاسبه آن

(۲) خطوط میدان الکتریکی

(۳) ذره باردار در میدان الکتریکی

بخش اول:

تعریف میدان الکتریکی و

محاسبه آن

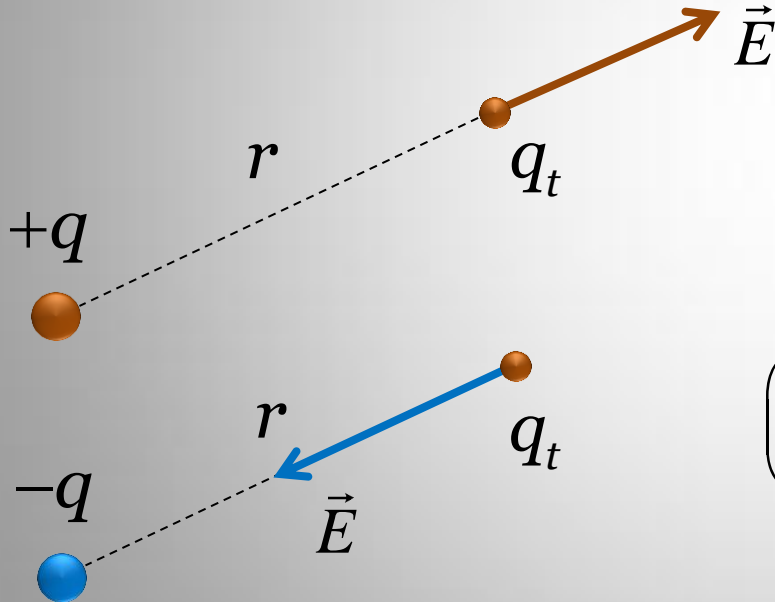
تعریف کیفی میدان الکتریکی

میدان الکتریکی واسطه نیرو بین بارهای الکتریکی است.

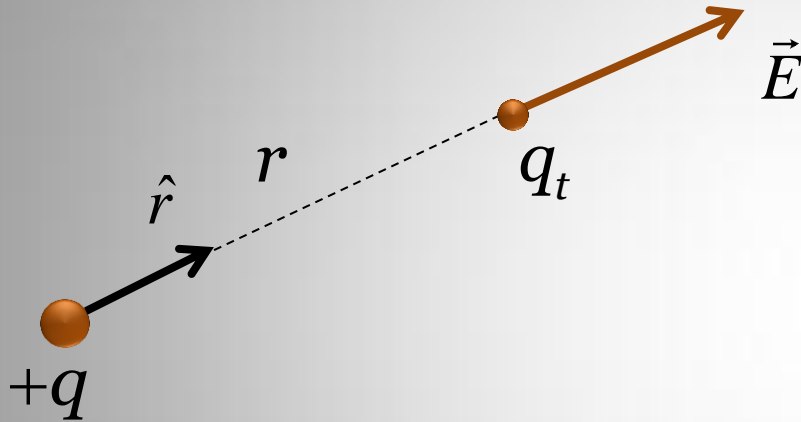
تعریف کمی میدان الکتریکی

$$\vec{E} = \frac{\vec{F}}{q_t}$$

واحد میدان الکتریکی نیوتن بر کولن $\left(\frac{N}{C}\right)$ می باشد.

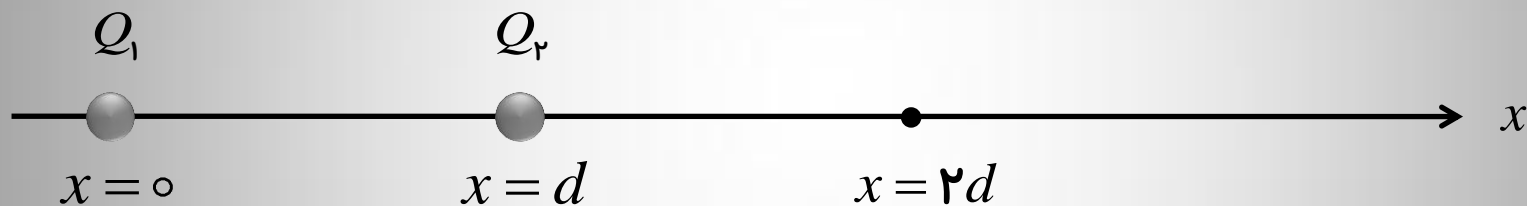
میدان الکتریکی بار نقطه ای

$$\left. \begin{aligned} \vec{E} &= \frac{\vec{F}}{q_t} \\ \vec{F} &= \frac{kqq_t}{r^2} \hat{r} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \vec{E} = \frac{kq}{r^2} \hat{r}$$

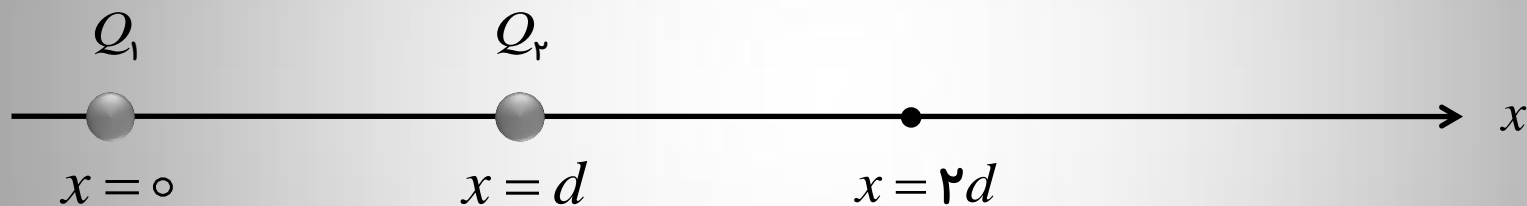
نکته) اصل برهم نهی در مورد میدان الکتریکی معتبر است و روش یافتن میدان حاصل از بارهای نقطه ای در یک نقطه، مشابه یافتن نیروی الکتریکی برآیند وارد بر یک بار می باشد.

مثال: بار نقطه ای Q_1 را در مبدا و Q_2 را در $x = d$ قرار داده ایم. رابطه بین Q_1 و Q_2 چگونه باشد تا میدان الکتریکی در $x = 2d$ صفر شود؟

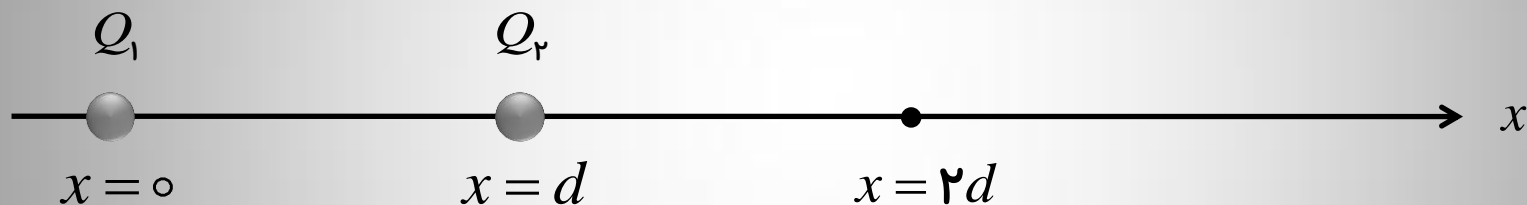
پاسخ: میدان های ناشی از دو بار باید از لحاظ اندازه، مساوی بوده و در خلاف جهت هم باشند. بنابراین بار ها مختلف علامت می باشند.

مثال: بار نقطه ای Q_1 را در مبدا و Q_2 را در $x = d$ قرار داده ایم. رابطه بین Q_1 و Q_2 چگونه باشد تا میدان الکتریکی در $x = 2d$ صفر شود؟

پاسخ: میدان های ناشی از دو بار باید از لحاظ اندازه، مساوی بوده و در خلاف جهت هم باشند. بنابراین بار ها مختلف علامت می باشند.

مثال: بار نقطه ای Q_1 را در مبدا و Q_2 را در $x = d$ قرار داده ایم. رابطه بین Q_1 و Q_2 چگونه باشد تا میدان الکتریکی در $x = 2d$ صفر شود؟

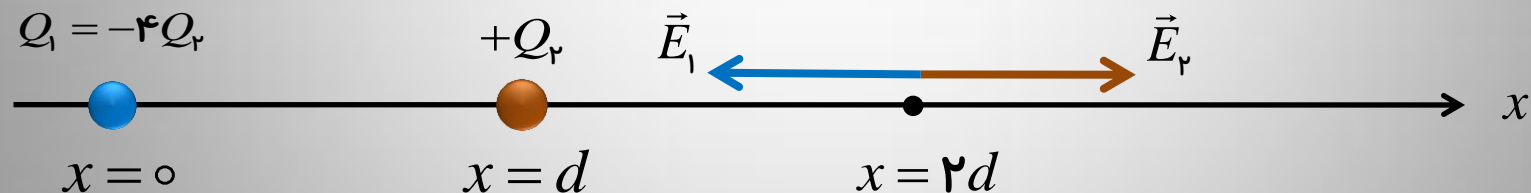
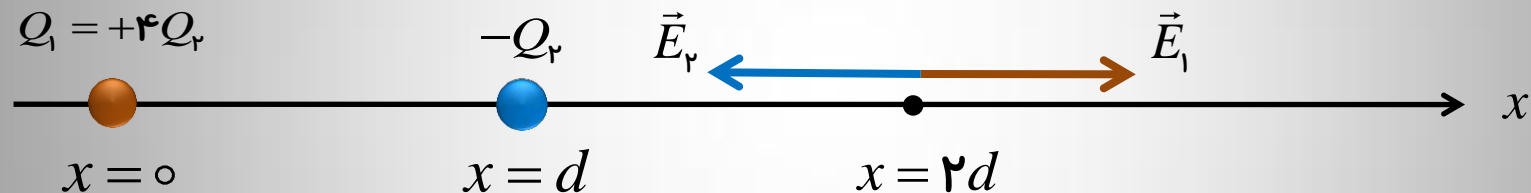

$$|\vec{E}_1| = |\vec{E}_2| \Rightarrow k \frac{|Q_1|}{(2d)^2} = k \frac{|Q_2|}{d^2} \Rightarrow |Q_1| = 4|Q_2|$$

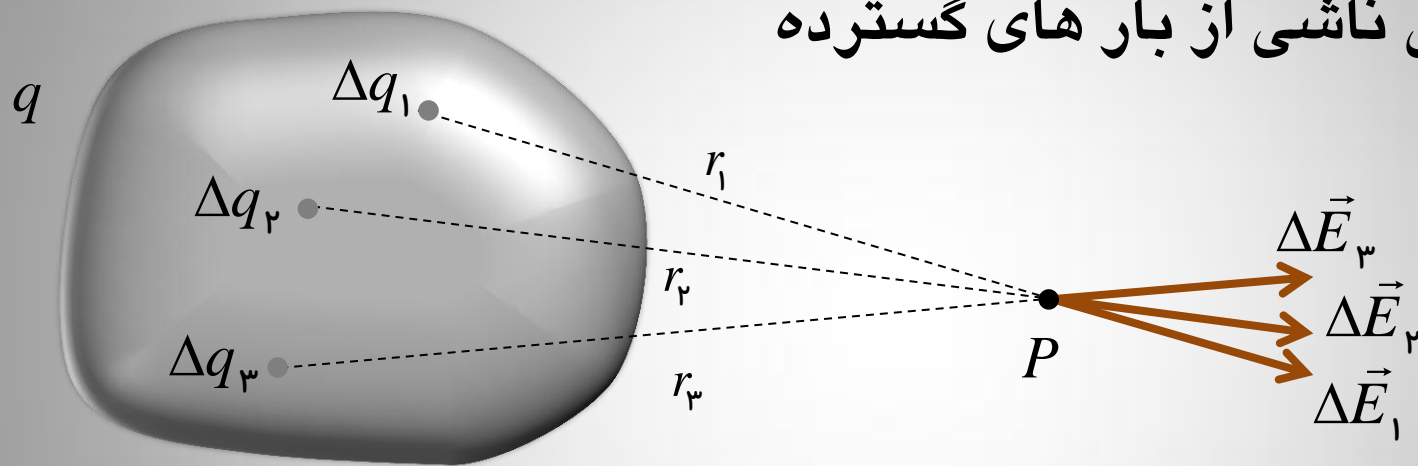
بارها مختلف علامت هستند $\Rightarrow Q_1 = -4Q_2$

مثال: بار نقطه ای Q_1 را در مبدا و Q_2 را در $x = d$ قرار داده ایم. رابطه بین Q_1 و Q_2 چگونه باشد تا میدان الکتریکی در $x = 2d$ صفر شود؟

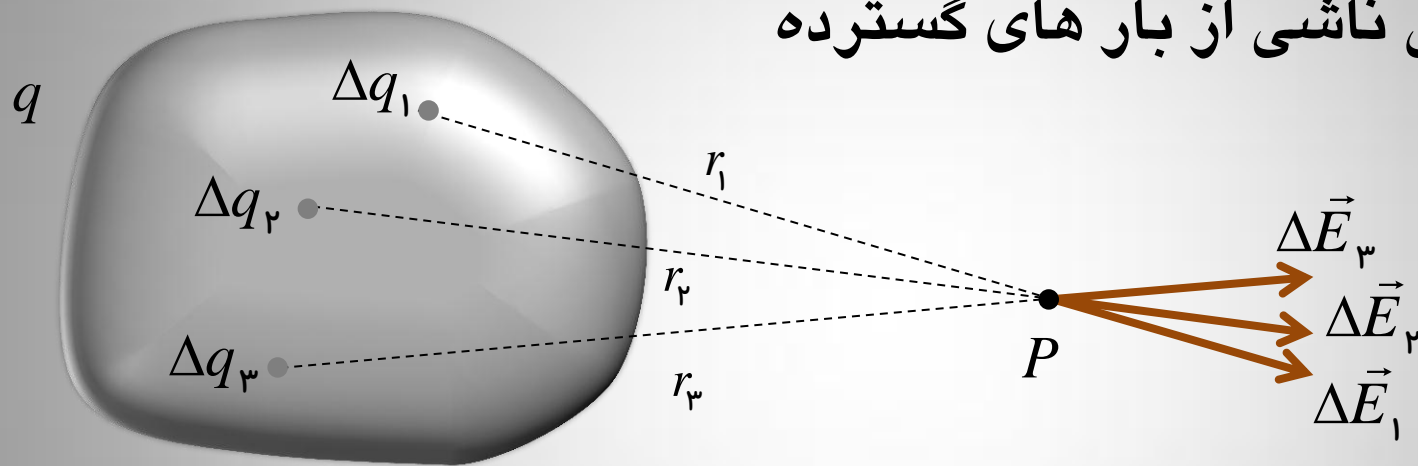

میدان الکتریکی ناشی از بارهای گسترده

$$\vec{E} = \Delta \vec{E}_1 + \Delta \vec{E}_2 + \dots = \sum_{i=1}^n \Delta \vec{E}_i = \sum_{i=1}^n k \frac{\Delta q_i}{r_i^2} \hat{r}_i$$

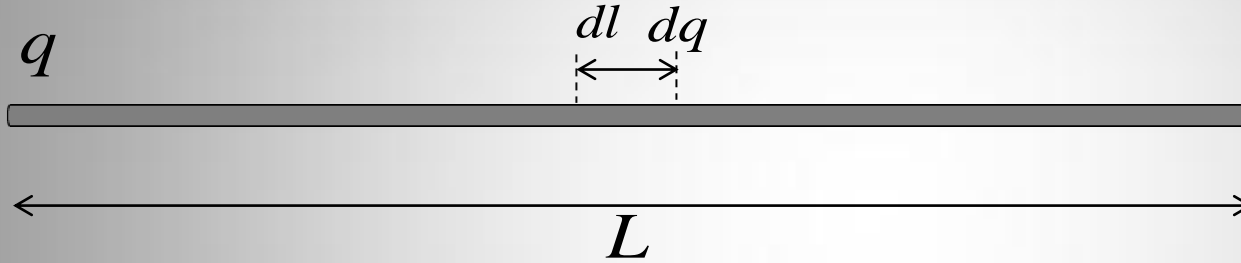
میدان الکتریکی ناشی از بارهای گسترده

$$n \rightarrow \infty \Rightarrow \vec{E} = \sum_{i=1}^{\infty} k \frac{dq_i}{r_i^2} \hat{r}_i \Rightarrow \vec{E} = k \int \frac{dq}{r^2} \hat{r}$$

عنصر (المان) بار dq در چند حالت خاص

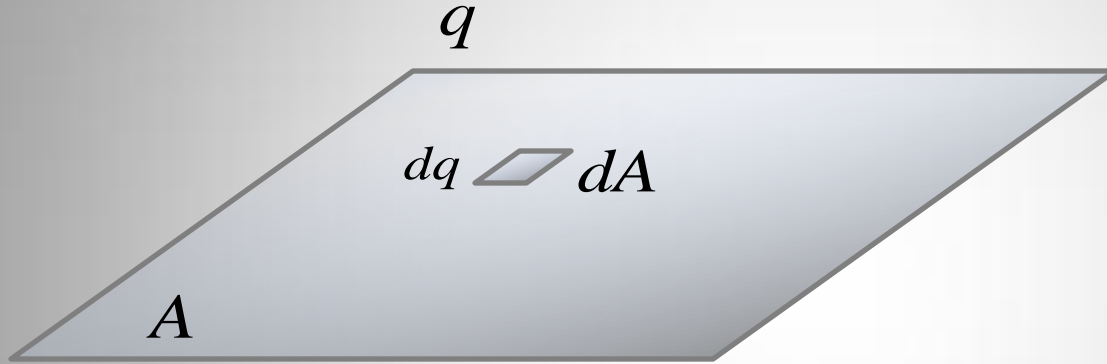
الف) توزیع طولی بار

$$\lambda = \frac{dq}{dl} \Rightarrow dq = \lambda \cdot dl$$

عنصر (المان) بار dq در چند حالت خاص

(ب) توزیع سطحی بار

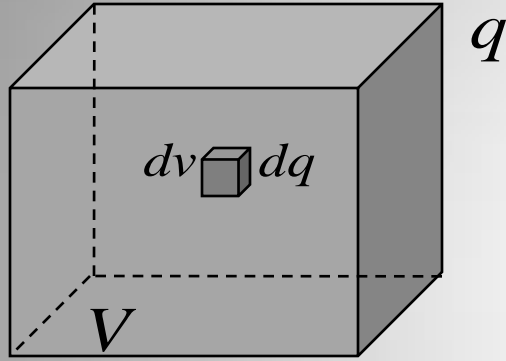

: چگالی سطحی بار

$$\sigma = \frac{dq}{dA} \Rightarrow dq = \sigma dA$$

عنصر (المان) بار dq در چند حالت خاص

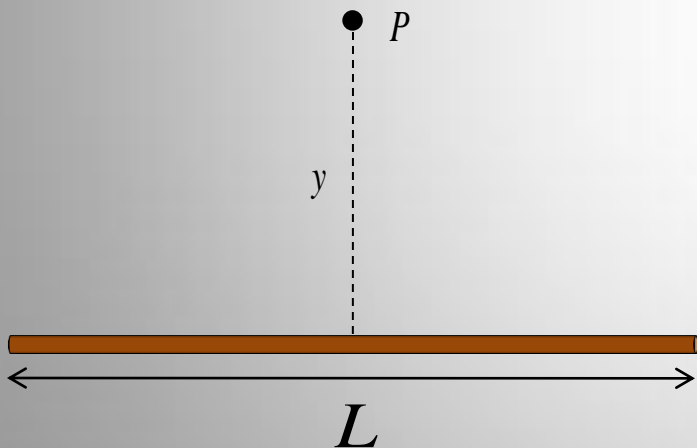
(ج) توزیع حجمی بار

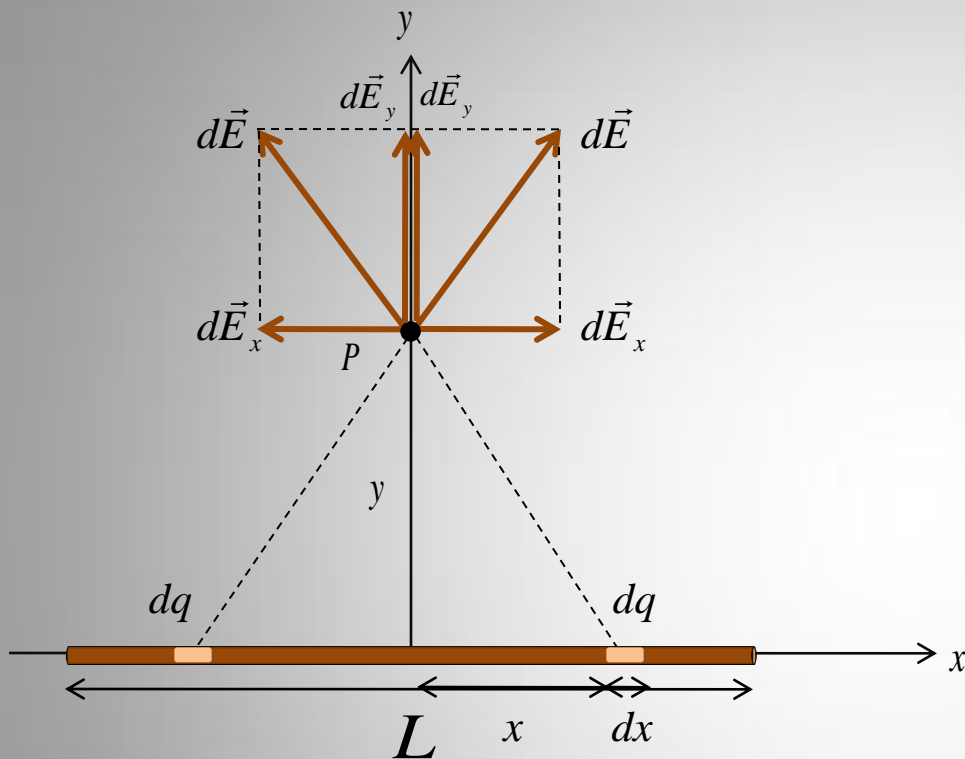
: چگالی حجمی بار

$$\rho = \frac{dq}{dV} \Rightarrow dq = \rho dV$$

مثال: الف) شدت میدان الکتریکی را روی نقطه ای به فاصله y روی عمود منصف میله باردار یکنواخت به طول L و چگالی بار طولی ثابت λ بیابید. ب) در دو حالت $y \gg L$ و $y \ll L$ میدان به چه صورت است؟

پاسخ:

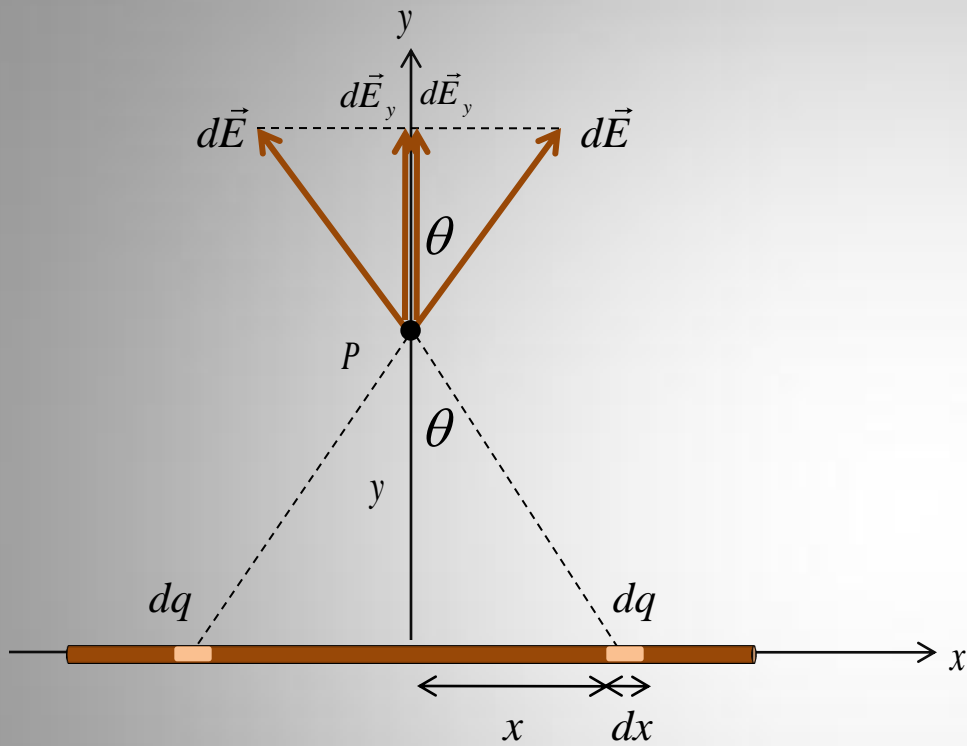

$$dq = \lambda dx$$

$$dE = k \frac{dq}{r^2} = k \frac{\lambda dx}{x^2 + y^2}$$

به دلیل تقارن، برآیند dE_x ها صفر است. لذا میدان کل ناشی از dE_y ها
بوده و در راستای محور y مولفه دارد.

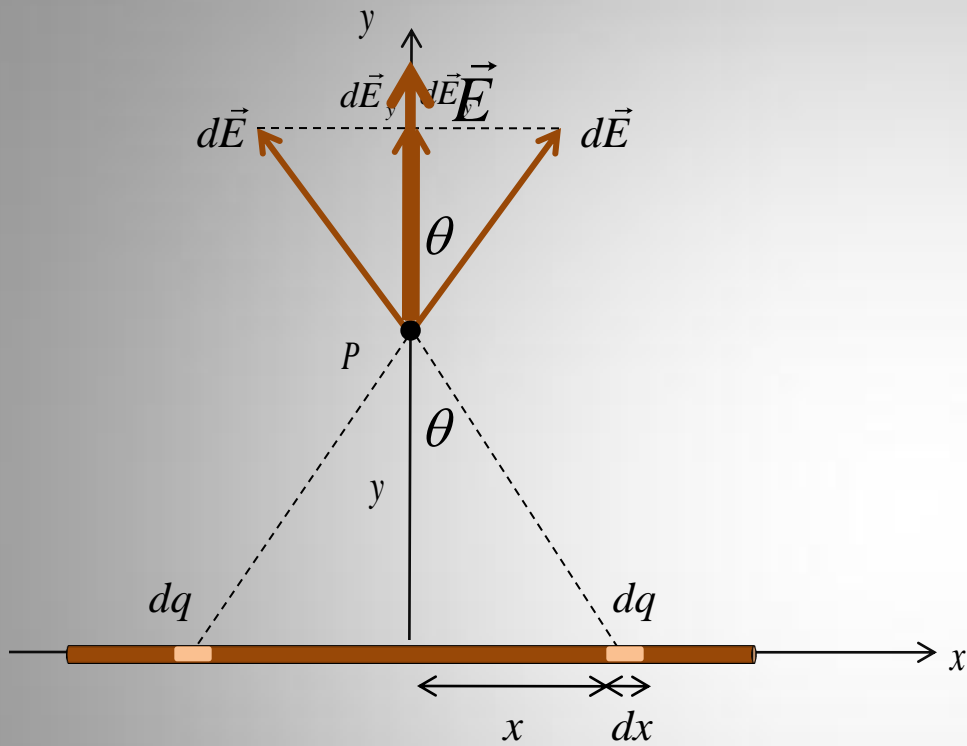

$$dE_y = dE \cos \theta$$

$$= k \frac{\lambda dx}{x^2 + y^2} \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}}$$

$$= k \lambda y \frac{dx}{(x^2 + y^2)^{3/2}}$$

$$E = \int dE_y = k \lambda y \int_{-L/2}^{L/2} \frac{dx}{(x^2 + y^2)^{3/2}}$$

$$E = k \lambda y \int_{-L/r}^{L/r} \frac{dx}{(x^2 + y^2)^{3/2}}$$

$$E = \frac{2k \lambda L}{y \sqrt{L^2 + y^2}} = \frac{2k Q}{y \sqrt{L^2 + y^2}}$$

$$E = \frac{2kQ}{y \sqrt{L^2 + 4y^2}} = \frac{2kQ}{2y^2 \sqrt{\frac{L^2}{4y^2} + 1}}$$

$$\text{اگر: } y \gg L \quad \rightarrow \quad E = k \frac{Q}{y^2}$$

میدان در فواصل دور شبیه میدان بار نقطه ای است.

$$\text{اگر: } y \ll L \quad \rightarrow \quad E = \frac{2kQ}{yL} = 2k \frac{\lambda}{y}$$

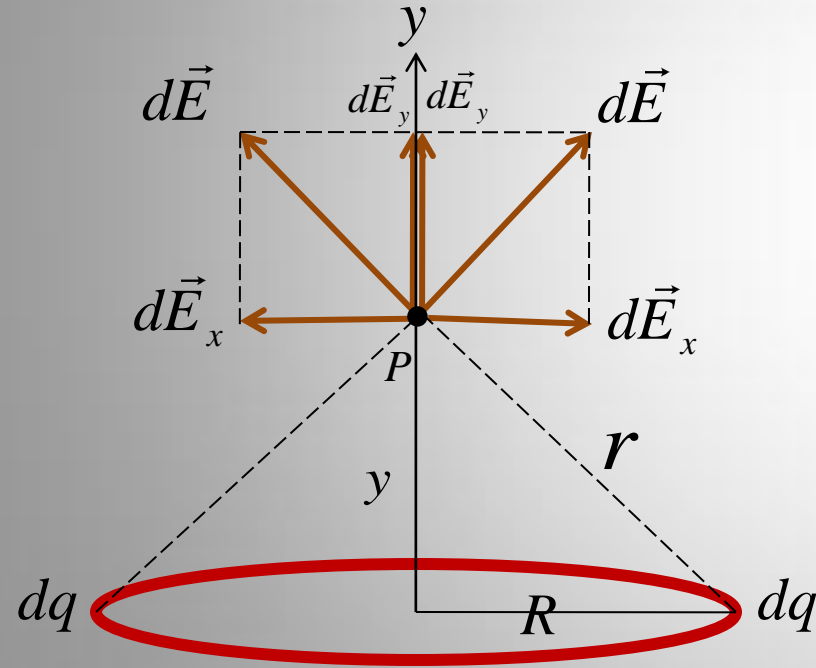
مثال: میدان الکتریکی ناشی از یک حلقه باردار با بار کل Q را روی نقطه y واقع در محور حلقه بیابید.

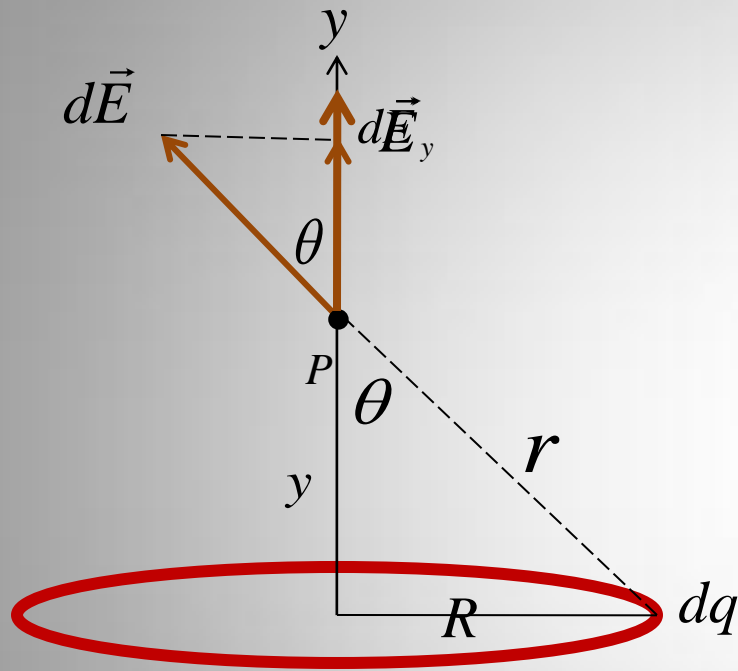
پاسخ:

$$dq = \lambda dl$$

$$dE = k \frac{dq}{r^2} = k \frac{\lambda dl}{y^2 + R^2}$$

مولفه های $d\vec{E}_x$ یکدیگر را خنثی می کنند .

$$dE_y = dE \cos \theta$$

$$= \frac{k \lambda dl}{y^2 + R^2} \frac{y}{\sqrt{y^2 + R^2}}$$

$$= \frac{k \lambda y}{(y^2 + R^2)^{3/2}} dl$$

$$E = \int dE_y = \frac{k y \lambda}{(y^2 + R^2)^{3/2}} \int dl = \frac{k y \lambda (\pi R)}{(y^2 + R^2)^{3/2}} = k \frac{Q y}{(y^2 + R^2)^{3/2}}$$

$$E = k \frac{Q y}{\left(y^2 + R^2\right)^{3/2}}$$

حالت های خاص:

$$\text{اگر: } y = 0 \rightarrow E = 0$$

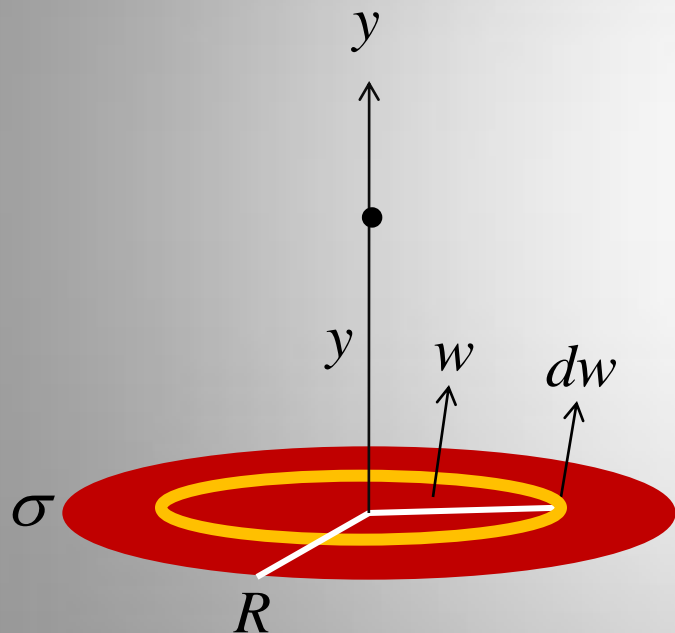
۱- میدان در مرکز حلقه:

۲- میدان در فواصل دور:

$$\text{اگر: } y \gg R \rightarrow E = k \frac{Qy}{y^3} = k \frac{Q}{y^2}$$

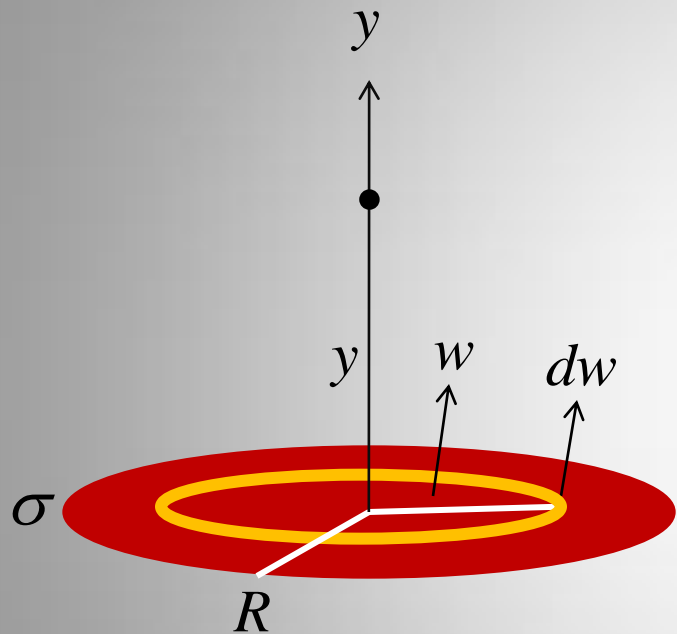
میدان در فواصل دور شبیه میدان بار نقطه ای است.

مثال: با استفاده از شدت میدان الکتریکی حلقه باردار میدان ناشی از یک قرص باردار با چگالی بار سطحی یکنواخت σ بیابید.

$$E = k \frac{qy}{(y^2 + R^2)^{3/2}}$$

پاسخ: عنصر بار را حلقه هایی به شعاع w و ضخامت dw و بار dq در نظر می گیریم.

$$dE = k \frac{y dq}{(y^2 + w^2)^{3/2}}$$

$$dq = \sigma dA = \sigma (\pi w) dw$$

$$dE = k \frac{\pi \sigma y w dw}{(y^2 + w^2)^{3/2}}$$

$$E = \pi k \sigma y \int_0^R \frac{w dw}{(y^2 + w^2)^{3/2}} = \frac{\sigma}{\pi \epsilon_0} \left(1 - \frac{y}{\sqrt{y^2 + R^2}} \right)$$

$$E = \frac{\sigma}{2\varepsilon_0} \left(1 - \frac{y}{\sqrt{y^2 + R^2}} \right)$$

حالت های خاص:

(۱) $R \rightarrow \infty$ (صفحه باردار تحت نامتناهی)

$$\frac{y}{\sqrt{y^2 + R^2}} \rightarrow 0 \Rightarrow E = \frac{\sigma}{2\varepsilon_0}$$

$$E = \frac{\sigma}{2\epsilon_0} \left(1 - \frac{y}{\sqrt{y^2 + R^2}} \right)$$

حالت های خاص:

(۲) $y \gg R$ (فواصل دور)

$$E = \frac{\sigma}{2\epsilon_0} \left(1 - \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{R^2}{y^2}}} \right) = \frac{\sigma}{2\epsilon_0} \left(1 - \left(1 + \frac{R^2}{y^2} \right)^{-1/2} \right)$$

$$= \frac{\sigma}{2\epsilon_0} \left(1 - \left(1 - \frac{R^2}{2y^2} \right) \right) = \frac{\sigma R^2}{2\epsilon_0 y^2} = \frac{\sigma(\pi R^2)}{2\pi\epsilon_0 y^2} = k \frac{Q}{y^2}$$

$$(1+x)^n \cong 1+nx$$

$$x \ll 1$$

بخش دوم:

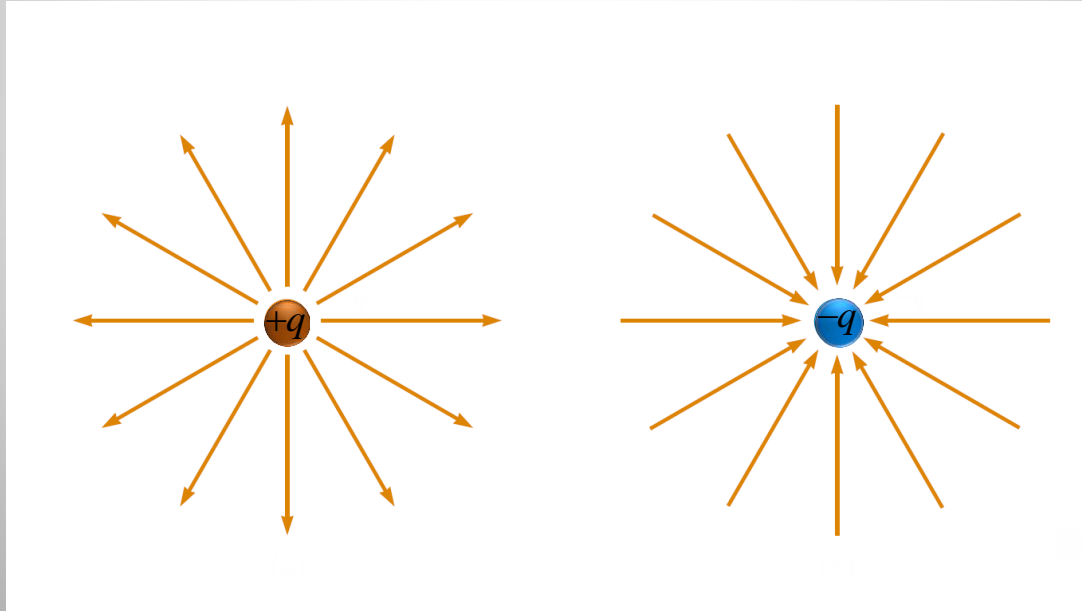
خطوط میدان الکتریکی

خطوط میدان الکتریکی

برای نمایش میدان الکتریکی از خطوطی فرضی موسوم به خطوط میدان الکتریکی و یا به اصطلاح خطوط نیرو استفاده می شود.

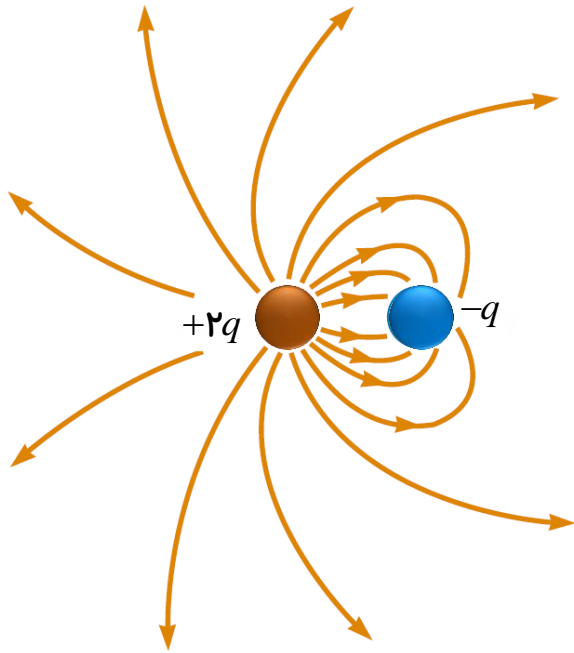
ویژگی های خطوط میدان الکتریکی

الف) خطوط میدان از بار مثبت خارج و وارد بار منفی می شوند.

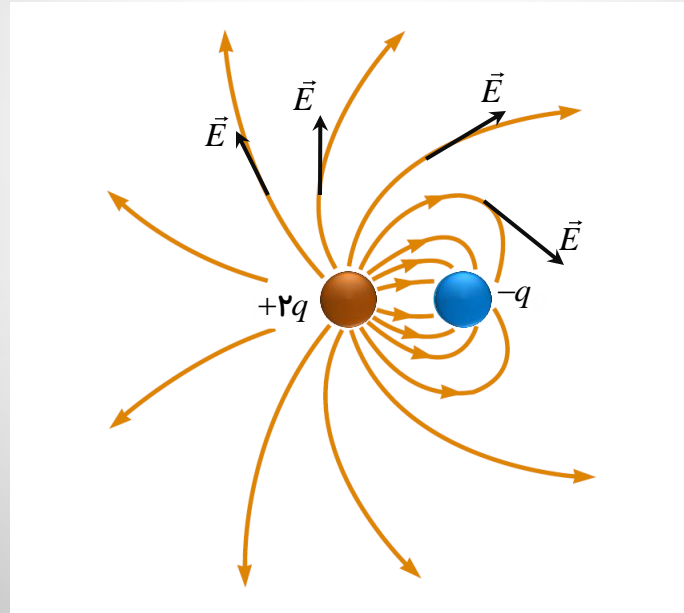
ویژگی های خطوط میدان الکتریکی

(ب) تعداد خطوط با بزرگی بار متناسب هستند.

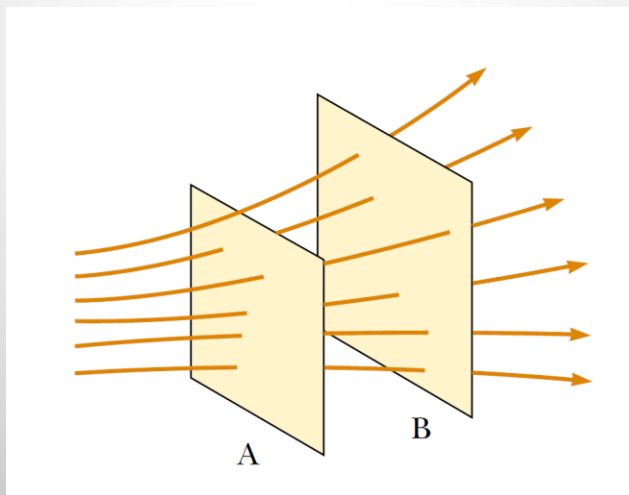
ویژگی های خطوط میدان الکتریکی

(ج) جهت میدان در هر نقطه در امتداد مماس بر خط نیرو است.

ویژگی های خطوط میدان الکتریکی

(د) جایی که تراکم خطوط بیشتر باشد، میدان قوی تر و جایی که تراکم خطوط کمتر باشد میدان ضعیف تر است. مثلاً میدان در صفحه A قوی تر از صفحه B است.

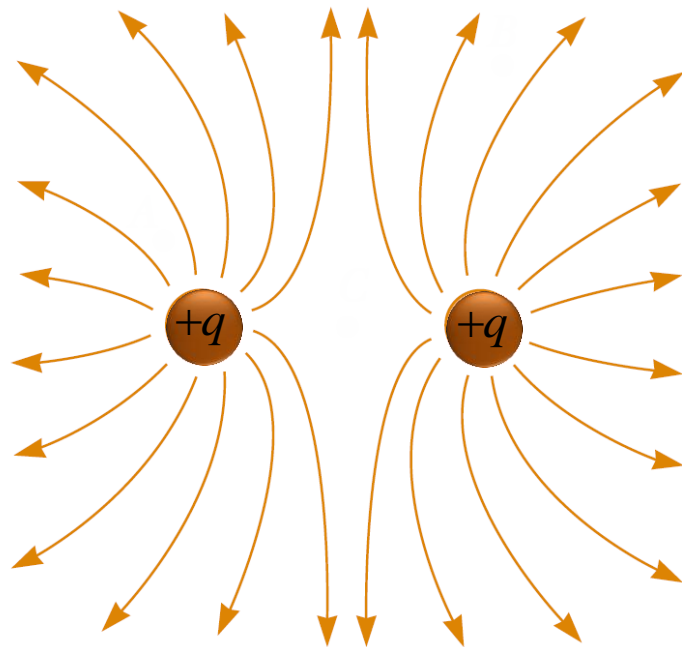

ویژگی های خطوط میدان الکتریکی

ه) خطوط میدان الکتریکی هیچ گاه همدیگر را قطع نمی کنند، چون در غیر این صورت میدان در یک نقطه دارای دو راستای متفاوت است و این ممکن نیست.

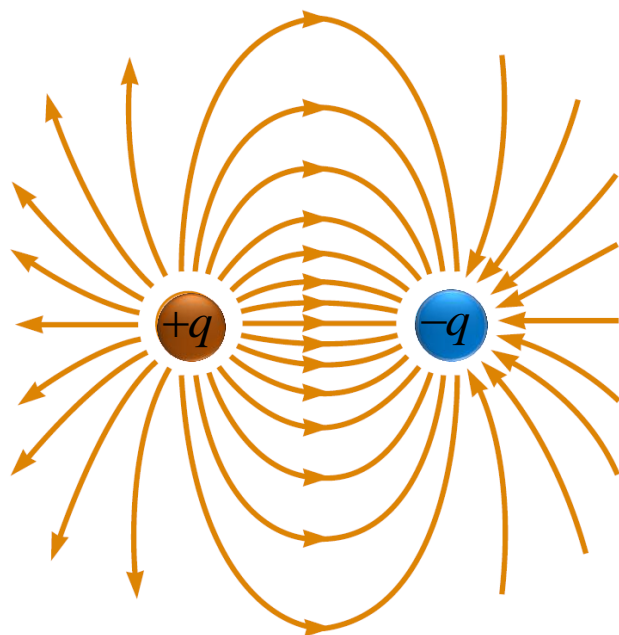
مثال ها

میدان دو بار الکتریکی مساوی و هم علامت

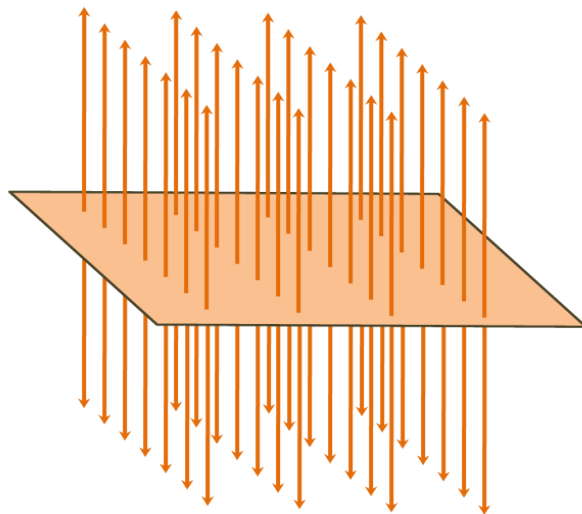
مثال ها

میدان دو بار الکتریکی مساوی و مختلف علامت

مثال ها

خطوط میدان صفحه باردار با چگالی بار یکنواخت

بخش سوم:

حرکت بار الکتریکی در میدان

الکتریکی یکنواخت

معادلات حرکت بار الکتریکی

$$\left. \begin{array}{l} \vec{F} = q\vec{E} \\ \vec{F} = m\vec{a} \end{array} \right\} \Rightarrow \vec{a} = \frac{q}{m} \vec{E}$$

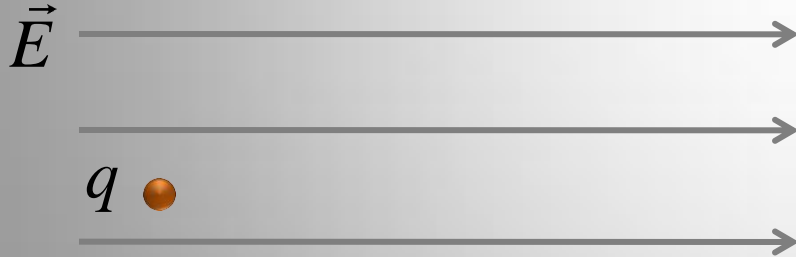

معادلات حرکت ذره، معادلات حرکت

شتاب دار با شتاب ثابت می باشد.

معادلات حرکت بار الکتریکی

$$\left. \begin{aligned} \vec{F} &= q\vec{E} \\ \vec{F} &= m\vec{a} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \vec{a} = \frac{q}{m} \vec{E}$$

معادلات حرکت ذره، معادلات حرکت
شتابدار با شتاب ثابت می باشند.

معادلات حرکت بار الکتریکی

$$\vec{r} = \frac{1}{2} \vec{a} t^2 + \vec{v}_0 t + \vec{r}_0$$

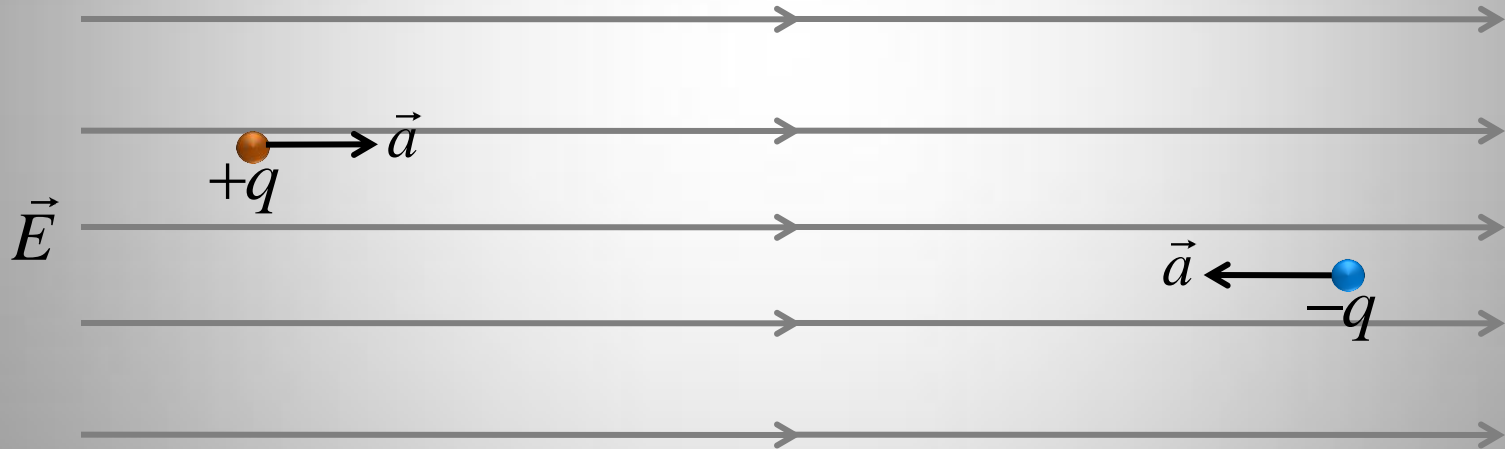
$$\vec{v} = \vec{a} t + \vec{v}_0$$

$$v^2 - v_0^2 = 2 \vec{a} \cdot (\vec{r} - \vec{r}_0)$$

$$\vec{a} = \frac{q}{m} \vec{E}$$

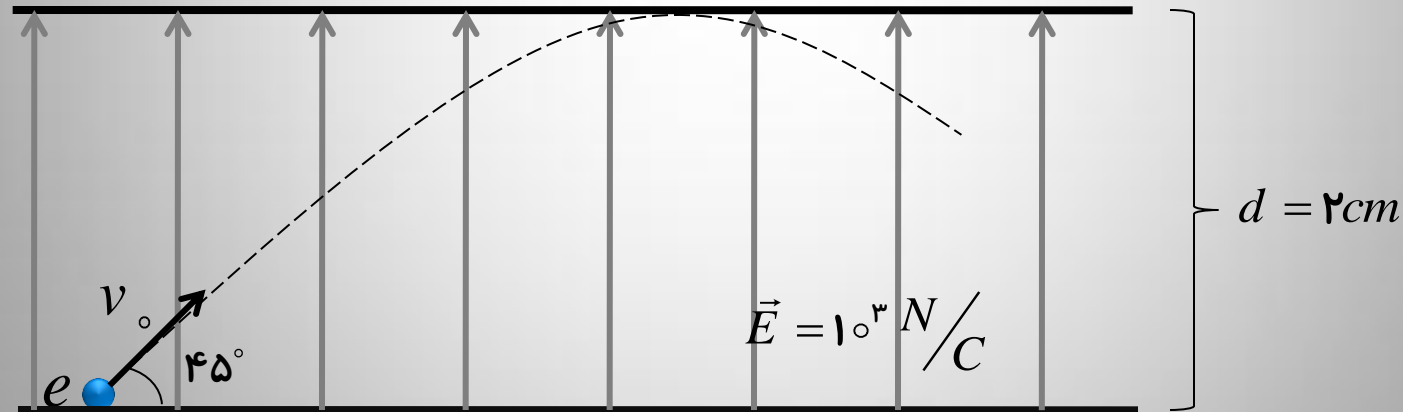

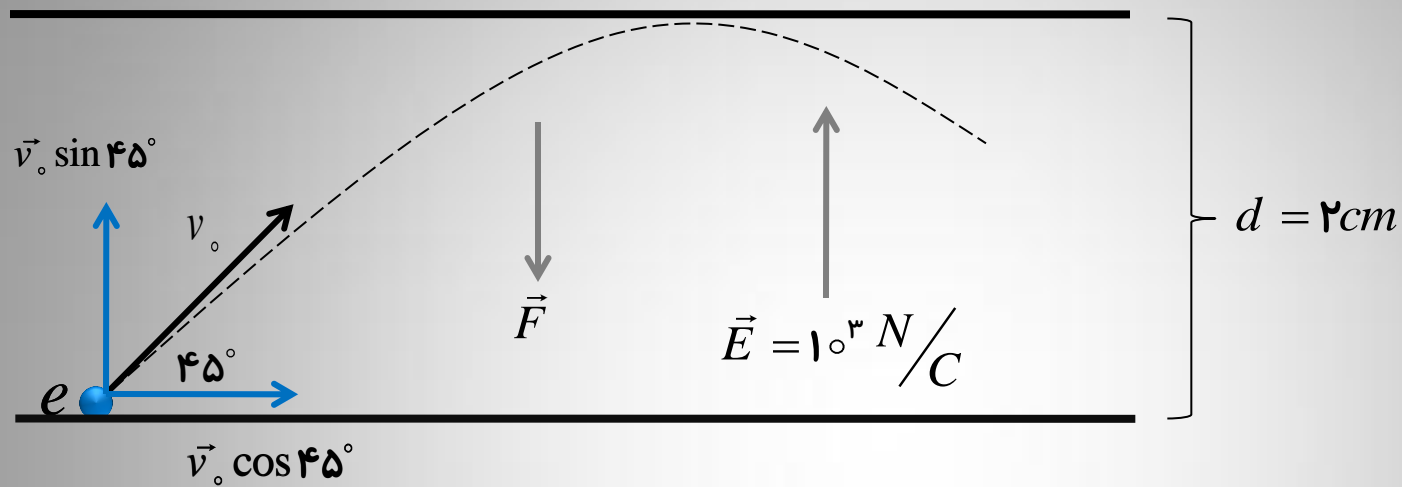
نکته) اگر بار، مثبت باشد $q = |q|$ ذره در جهت میدان الکتریکی و اگر منفی باشد $q = -|q|$ در خلاف جهت میدان الکتریکی شتاب می گیرد.

مثال) مطابق شکل، الکترونی با سرعت v_0 از صفحه پایینی دو صفحه موازی شلیک می شود. v_0 چقدر باشد تا الکترون به صفحه بالایی برخورد نکند؟ میدان بین صفحات یکنواخت است.

$m_e = 9/1 \times 10^{-31} \text{ kg}$, $e = 1/6 \times 10^{-19} \text{ C}$

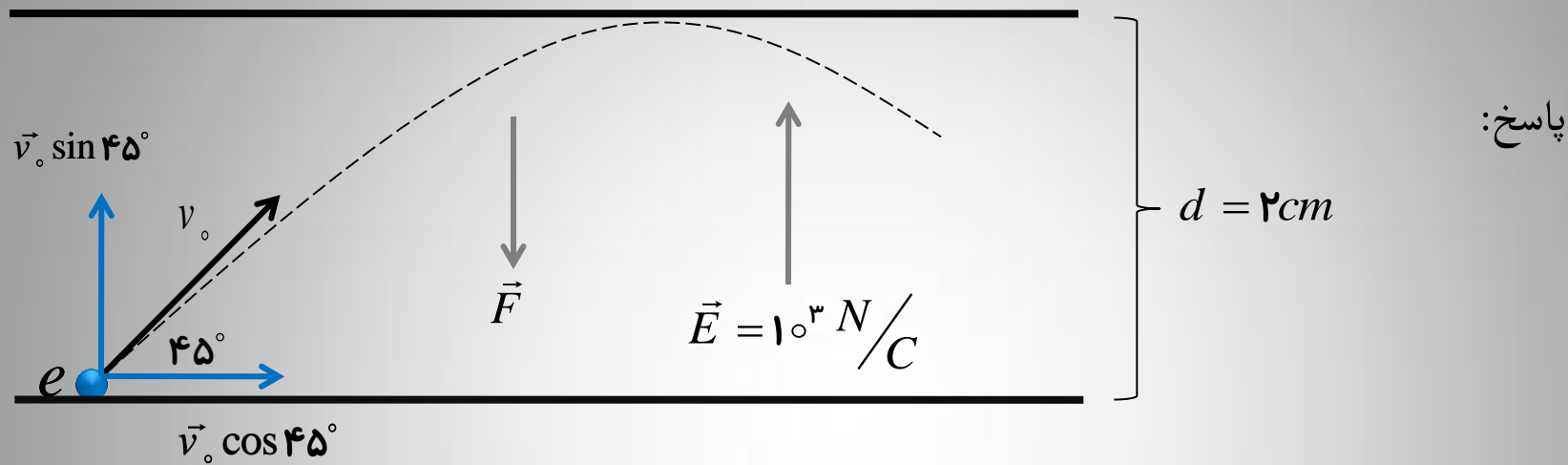

پاسخ:

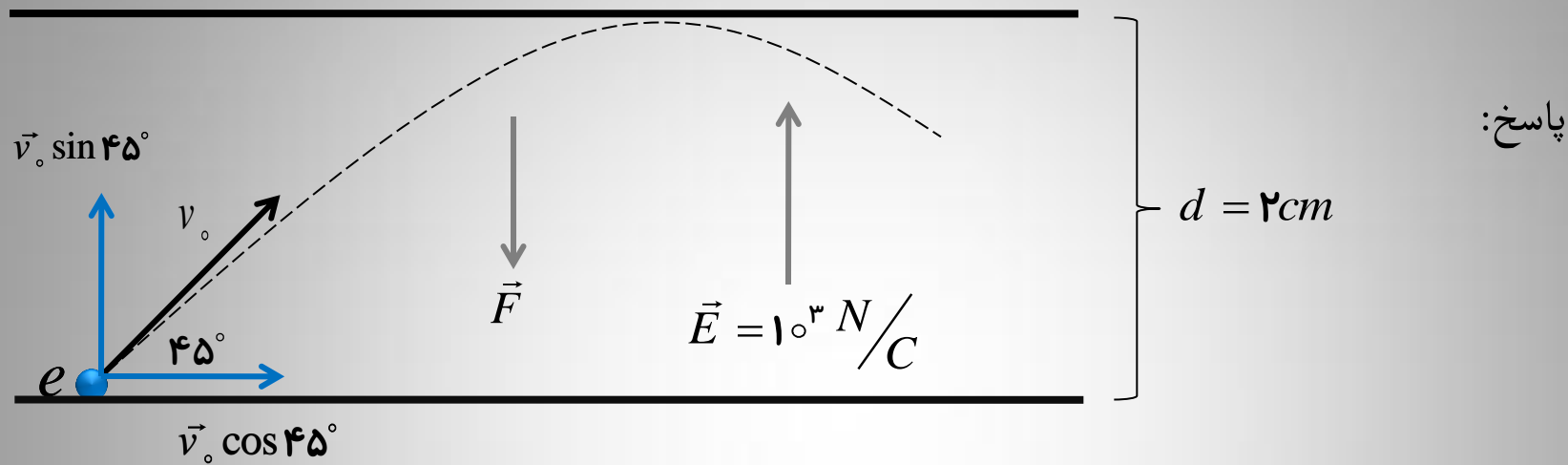
$$y = \frac{1}{2}at^2 + v_{0y}t = \frac{1}{2}at^2 + (v_0 \sin \theta)t \Rightarrow v_y = at + v_0 \sin \theta$$

$$\text{در نقطه اوج: } v_y = at + v_0 \sin \theta = 0 \Rightarrow t = -\frac{v_0 \sin \theta}{a}$$

شتاب حرکت ذره برابر است با :

$$a = -\frac{eE}{m_e} = -1/76 \times 10^{14} \frac{m}{s^2}$$

از سویی $y = d$:

$$d = \frac{1}{2} a \left(-\frac{v_0 \sin \theta}{a} \right)^2 + v_0 \sin \theta \left(-\frac{v_0 \sin \theta}{a} \right) = -\frac{v_0^2 \sin^2 \theta}{2a}$$

$$v_0 = \left(\frac{-2ad}{\sin^2 \theta} \right)^{1/2} = 3.75 \times 10^6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$